

Figuur 1 Het TT-circuit en Natura 2000-gebied Witterveld.

Bron Google maps

Moment uit de in 2010 verreden Superleague.

Raceauto's en broedvogels

Spanningsveld ecologie-economie bij TT-Circuit Assen

In Nederland zijn ruim 160 Natura 2000-gebieden aangewezen, met een gezamenlijk oppervlak van ruim 1,1 miljoen hectare. Met daarnaast ook nog eens circa 17 miljoen Nederlanders is het logisch dat er spanningen optreden tussen ecologie en economie. Dat hoeft geen probleem te zijn zolang er geen significant negatieve effecten zijn op de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. Maar hoe bepaal je dat eigenlijk als die effecten nooit eerder goed zijn onderzocht?

— René Henkens (Alterra, Wageningen UR), Andre van Kleunen (Sovon Vogelonderzoek Nederland) en Fred Kistenkas (Alterra, Wageningen UR)

> VOOR DAT PROBLEEM ZAG ook het management van het TT-Circuit in Assen zich gesteld in 2009. Het voorjaar is een aantrekkelijke periode om evenementen te organiseren. Rond de maand mei wilde men daarom, naast het reeds vergunde Super Bike motorsport-evenement, graag vergunning voor nog een jaarlijks terugkerend auto- of motorsportevenement. Een driedaags evenement met een vergelijkbare geluidsbelasting als dat van de TT-races, te beginnen met de zogenaamde Superleague in 2010.

Het circuit grenst aan het 482 hectare grote Witterveld (figuur 1). Een natuurgebied dat op grond van de Natuurbeschermingswet is aangewezen als Natuurmonument en op grond van de Habitatrictlijn als Natura 2000-gebied. Een terrein in beheer van Defensie dat zich kenmerkt door een mozaïek van droge en natte heide, actief hoogveen, vennen, veenbos en grasachtige ruigtes. Hier broeden o.a. Rode lijst

Bron TT-Circuit Assen

foto boven en onder Dirk Eykemans

foto boven Arie Ouwekerk en foto onder Dirk Eykemans

Figuur 2 Met de klok mee vanaf links-boven: de geelgors, het paapje, de tapuit en roodborsttapuit en zijn alle broedvogelsoorten die gevoelig blijken voor continue geluidsbelasting door verkeer. Effecten van de incidentele geluidsbelasting tijdens de 2010/2011 race-evenementen op het TT-Circuit konden echter niet worden vastgesteld.

soorten zoals geelgors, paapje, roodborsttapuit en tapuit (figuur 2).

Oud natuurdoel

Het Witterveld is niet als Natura 2000-gebied aangewezen vanwege het voorkomen van bepaalde faunasoorten, wel vanwege een vijftal habitattypen. Desondanks was het waarborgen van 'de voor de fauna noodzakelijke rust' een van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. Dit was een zogenaamd 'oud natuurdoel' dat vanuit de vroegere aanwijzing als Natuurmonument was meegenomen in de instandhoudingsdoelstellingen als Natura 2000-gebied.

Dit 'oude natuurdoel' betekende voor de bedrijfsvoering van het circuit dat voor alle nieuwe activiteiten moest worden aangetoond dat 'de voor de fauna noodzakelijke rust' was gewaarborgd. Volgens de ecologische effectenstudies bleek dat ook telkens zo te zijn, vandaar dat het management van het TT-Circuit zich voorzichtig begon af te vragen of het dan wellicht ook niet mogelijk was om een extra evenement te organiseren in de broedtijd? Zou dat nou werkelijk tot significant negatieve effecten leiden? Met ander woorden, zou zo'n evenement de Natura 2000-instandhoudings-

doelstelling 'het waarborgen van de voor de fauna noodzakelijke rust' wezenlijk schaden?

Uit de daaropvolgende literatuurstudie blijkt dat effecten van racegeluid op broedvogels, voor zover bekend, nooit zijn onderzocht. Wel is van een groot aantal in het Witterveld waargenomen broedvogelsoorten aangetoond dat ze significant negatieve effecten kunnen ondervinden van verkeerswegen. Daarbij is geluid waarschijnlijk de meest causale factor. De continue relatief lage geluidsbelasting van verkeerswegen is weliswaar beduidend verschillend van de incidentele relatief hoge geluidsbelasting vanuit een racecircuit, maar ook bij racegeluid zijn significant negatieve effecten bij voorbaat niet uit te sluiten. Op basis van het 'voorzorgprincipe' was het dan ook niet waarschijnlijk dat een extra evenement in de broedtijd vergund zou kunnen worden.

Hand-aan-de-kraan principe

De Crisis- en Herstelwet uit 2010 bood echter een opening. Met deze wet werden de 'oude natuurdoelen', als zijnde nationale (en dus niet Europese) doelen, in een nieuw artikel van de NB-wet (artikel 191b) uit de habitattoets gehaald. Daarmee werd het belang van dit 'oude natuurdoel' gelijkwaardig aan andere belangen. Belan-

gen zoals de grote toeristische en recreatieve waarde van het TT-Circuit voor de provincie Drenthe, het belang voor de sport en de grote uitstraling en promotionele waarde voor Assen, de provincie en Nederland als geheel. Daardoor kon het Superleague-evenement onder strikte voorwaarde alsnog doorgaan (figuur 3). Die voorwaarde was dat de effecten met een ecologisch en wetenschappelijk verantwoord protocol zouden worden gemonitord, volgens het principe 'hand-aan-de-kraan'. Dat is een metafoer voor het intrekken van de vergunning, indien uit de monitoring zou blijken dat er toch significant negatieve effecten optreden op de broedvogelbevolking.

De monitoring

Voor de monitoring was in het Witterveld een onderzoeksgebied begrensd, met daarbinnen een zogenaamde effectzone tegen het circuit aan en een controlezone verder van het circuit af. In deze zones zijn de aanwezige aantallen broedvogels een aantal malen geïnventariseerd in de periode voor het evenement en in de periode erna. Omdat cumulatieve effecten niet konden worden uitgesloten naast het Superleague-evenement ook het qua geluidsbelasting vergelijkbare Superbike-evenement in de monitoring meegenomen. Voor een

statistische analyse zijn voldoende data nodig, daarom is niet alleen in 2010, maar ook in 2011 gemonitord.

In totaal konden van 68 soorten met een zogenaamde clusteranalyse broedvogel-territoria worden vastgesteld, waaronder 14 soorten van de Rode Lijst. Al met al geen slechte score, wat waarschijnlijk te maken heeft met de grote variatie aan habitattypen binnen het Witterveld, en de relatieve rust die er heerst omdat dit defensie-terrein niet is opengesteld voor publiek.

Voor de twee opeenvolgende jaren konden in het begrensde onderzoeksgebied in totaal ruim 1500 broedterritoria worden vastgesteld. In de analyse is gezocht naar significante verschillen tussen de broedvogelwaarnemingen/territoria voor en na een evenement, tussen effectzone en controlezone, tussen Superbike- en Superleague-evenement en tussen de jaren 2010 en 2011. Ook is een vergelijking gemaakt met soorten waarvan bekend is dat ze gevoelig zijn voor verkeersgeluid, zoals boomleeuwerik, geelgors, kneu, paapje, roodborsttapuit en tapuit.

Niet massaal verlaten

Uit de analyse bleken geen duidelijke patronen waarneembaar in het aantal waarnemingen voor of na een evenement of tussen de effect- en controlezone. Voor de trefkans van een territorium valt op dat deze zelfs groter is in de effectzone tegen het circuit aan, dan in de controlezone. Dat wil zeggen dat de kans, om op basis van de zangactiviteit een broedvogel-territorium waar te nemen, groter is in de buurt

van het circuit. Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat enerzijds het habitat nabij het circuit wat gevarieerder is en anderzijds de zangactiviteit mogelijk toeneemt na een evenement, zodat ook de trefkans groter wordt. Deze laatste factor trad op bij enkele algemene soorten en dat zou een aanwijzing kunnen zijn dat er mogelijk enige verstoring optreedt door de activiteiten. Voor de meeste soorten bleef de trefkans gelijk. Bovendien gaat het aantal soorten niet achteruit na evenementen of tijdens de duur van de twee onderzochte jaren. Ook de soorten die bekend staan als gevoelig voor verkeersgeluid, lieten geen afwijkend patroon zien.

De resultaten van de monitoring maken duidelijk dat er geen wezenlijke of significant negatieve directe effecten optreden op de aantallen aanwezige broedvogels in het Witterveld. Dit betekent nog niet dat de vogels er helemaal geen last van hebben of dat dit voor alle soorten in dezelfde mate geldt. Eventuele kleine effecten op broedsucces en overleving zouden in theorie door kunnen werken in de aantallen aanwezige broedvogels. Wel mogen we algemeen stellen dat de broedvogels het gebied door de kortdurende geluidsbelasting niet massaal en blijvend verlaten.

Hoe nu verder?

De resultaten van dit onderzoek leiden tot de nodige aandacht en reacties van burgers en media tot de landelijke politiek aan toe. Soms genuanceerd, maar veel vaker ook niet. De reacties bleken illustratief voor het spanningsveld tussen ecologie en economie. Ecologisch

Lucht foto van het TT-circuit Assen met rechtsboven een deel van het Witterveld.

Bron TT-Circuit Assen

belanghebbenden reageerden veelal ontkenkend in de trant van: 'Het kan niet waar zijn dat racegeluid géén significant negatief effect heeft op broedvogels, dus het zal wel geen goed, onafhankelijk onderzoek zijn'. Economisch belanghebbenden hadden vooral moeite om een jubelstemming te onderdrukken: 'als men zelfs kan racen in de broedtijd, dan kan verder alles!'. Een opportunistische Kamervraag luidde voorts: 'Is de regering bereid de regelgeving aan te passen, opdat race-evenementen ook in de nabijheid van Natura 2000-gebied georganiseerd kunnen worden?'

Dancefestival

Een en ander illustreert het spanningsveld en hoezeer we in het drukbevolkte Nederland zoeken naar een multifunctionele besteding van de beperkte ruimte. Daar waar het kan moeten ecologie en economie ook gewoon samen kunnen gaan. Maar voor een verantwoord

© Natuurpresentaties

Witterveld

samengaan en aanpassing van beleid is meer nodig dan de resultaten van één monitoring-onderzoek. Vergelijkbare kennis uit net weer andere situaties; anderssoortige evenementen, andere intensiteit en frequentie van evenementen, andere fauna-soorten, terreinkenmerken, periode in het jaar enzovoorts. Nieuwe kennis zoals in het onderzoeksrapport *Effecten van Dancefestival Open Air op broedvogels van Bureau Waardenburg (juli 2012)*. Ook tijdens dit tweedaagse evenement met veel geluids- en lichtbelasting tot in de avonduren, bleek geen wezenlijk negatief effect op te treden op de aanwezige broedvogels en vleermuizen.

Meten is weten en de kennis die met dergelijke onderzoeken wordt opgebouwd is erg belangrijk om beter te kunnen begrijpen hoe de natuur reageert op dergelijke activiteiten: geen verstoring of wel verstoring, herstel of niet en zo ja hoe snel? Het maakt dat de discussie

wordt gevoed met feiten, daar waar vooroordelen en emotie nu nog vaak de overhand hebben en het spanningsveld in stand blijft of zelfs wordt versterkt. Bij makkelijke omkeerbare ontwikkelingen zoals een evenement zou het 'hand-aan-de-kraan-principe' wat vaker kunnen worden gehanteerd als een bijzondere variant van het 'voorzorg-principe'. Uiteraard onder voorwaarde van een wetenschappelijk verantwoord monitoringprotocol. Uiteindelijk zal dit het bevoegd gezag antwoorden geven op toekomstige vragen in de zoektocht naar de balans tussen ecologie en economie.<

René Henkens, rene.henkens@wur.nl

Meer informatie is te lezen in Alterra-rapport 2288 'Storen broedvogels zich aan het geluid van race-evenementen?'